

Міністерство освіти і науки України

ЕКОНОМІКА І ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ

Методичні вказівки до вивчення курсу

**Кіровоград
2015**

Економіка і організація виробництва: Методичні вказівки до вивчення курсу для студентів напряму підготовки 6.050201 «Системна інженерія» /Укл. М.М. Полтавець, І.В. Журило – Кіровоград: КНТУ, 2015. – 40с.

Методичні вказівки до вивчення курсу «Економіка і організація виробництва» містять навчальну програму курсу, комплекс навчально-методичного забезпечення до кожної теми курсу (план семінарського заняття, список систематизованої літератури, питання для поглибленого вивчення матеріалу, теми рефератів, практичні задачі); критерії оцінки рівня знань студентів з дисципліни, екзаменаційні питання, а також список літератури для поглибленого вивчення курсу.

Укладачі: І.В. Журило, к.е.н., доцент
М.М. Полтавець, викладач

Рецензент: Л.М. Романюк, к.е.н., доцент

ВСТУП

Із вступом вітчизняної економіки в ринкову стадію свого розвитку змінилися форми ведення господарської діяльності. Підприємствам надані широкі права і можливості у реалізації своїх економічних інтересів, виборі способів організації виробництва, збуту продукції. При цьому суб'єкти господарювання виходять із власних ресурсних можливостей з врахуванням широкого спектру факторів, які впливають на ефективність використання виробничого потенціалу.

Економіка і організація виробництва – це наука про ефективність господарської діяльності, шляхи і методи досягнення підприємством найкращих результатів при найменших витратах.

Курс «Економіка і організація виробництва» є базовою загальноекономічною дисципліною для майбутніх фахівців – інженерів-системотехніків, оскільки охоплює усі ключові розділи прикладної економіки, організації та забезпечення ефективного господарювання на рівні підприємства.

Виходячи із змісту навчальної дисципліни «Економіка і організація виробництва», дані методичні вказівки покликані допомогти студентам поєднати теоретичні знання і практичні навички в опануванні основних тем курсу. Їх спрямовано на формування у студентів здатності самостійно мислити, на поглиблене опанування навчального матеріалу. Вони надають студентам можливість заздалегідь готувати тези своїх доповідей на семінарських заняттях, виконувати розрахункові завдання.

Кожна тема, розглянута в методичних вказівках, містить перелік питань, що є обов'язковими для вивчення, короткий виклад змісту цих питань, включаючи найважливіші розрахунково-аналітичні моменти. Крім того, задачі дають можливість закріпити у практичних розрахунках засвоєння теоретичного матеріалу.

1. НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ

Змістовий модуль 1. Підприємство, виробнича програма, виробничі фонди

Тема 1. Підприємство як суб'єкт господарювання

Підприємство як відкрита економічна система. Ринкова модель підприємства. Структура його зовнішнього оточення.

Поняття, цілі й напрямки діяльності підприємства. Поняття підприємства як організаційно виокремленої та економічно самостійної первинної ланки виробничої сфери. Місія і множинні цілі підприємства. Головні напрями діяльності підприємства (маркетингова, інноваційна, виробнича, економічна та соціальна діяльність; післяпродажний сервіс).

Правові основи функціонування підприємства. Юридичні акти, що слугують законодавчою базою функціонування підприємства. Господарський Кодекс України, зміст його основних розділів, перелік регламентованих ним питань. Статут підприємства. Генеральна тарифна угода. Колективний договір. Інші правові документи, що регулюють окремі напрями діяльності підприємства.

Класифікація підприємств. Практичне значення класифікації підприємств. Виокремлення підприємств за окремими ознаками: мета і характер діяльності; форма власності майна; належність капіталу; правовий статус і форма господарювання; галузево-функціональний вид діяльності; технологічна (територіальна) цілісність і ступінь підпорядкування; розміри за чисельністю працівників.

Тема 2 Основи підприємницької діяльності.

Підприємництво як сучасна форма господарювання. Сутність, основні функції, принципи здійснення та види підприємництва. Класична та інноваційна моделі підприємництва. Значення підприємницької діяльності для функціонування ефективної системи господарювання. Основні організаційно-правові форми підприємницької діяльності. Франчайзинг як особлива форма організації бізнесу. Загальна типологія виробничої і посередницької підприємницької діяльності. Підприємництва фінансових інституцій. Формування належного підприємницького середовища. Державна політика активізації підприємницької діяльності в Україні.

Договірні взаємовідносини і партнерські зв'язки у підприємницькій діяльності. Підприємницькі договори (контракти, угоди) як визначальна правова форма партнерських взаємин. Структуризація і порядок укладання договорів. Типовий зміст, загальні та специфічні умови договору. Формування конкретних умов договору. Підприємницькі дії щодо реалізації бізнес-проектів. Партнерські зв'язки та угоди (операції). Основні напрями

співпраці партнерів. Форми співробітництва у сферах виробництва, товарообміну і торгівлі, фінансових відносин. Факторинг.

Міжнародна підприємницька діяльність. Сучасні тенденції розвитку міжнародних економічних відносин. Міжнародний бізнес: поняття, суб'єкти, типи і види. Форми міжнародної підприємницької діяльності. Спільні підприємства в системі міжнародного бізнесу: мотивація та процедура створення, механізм функціонування. Тенденції і проблеми розвитку спільних підприємств в Україні.

Тема 3. Виробнича програма підприємства.

Продукція як основний результат діяльності підприємства.

Вироблена продукція (надана послуга) як конкретний продукт праці, результат діяльності виробничих та інших господарських систем. Класифікація продукції: за економічним призначенням та роллю у процесі суспільного виробництва; за ступенем готовності до процесу споживання.

Сутність, значення та основні етапи розробки виробничої програми.

Сутність виробничої програми як комплексного завдання з випуску та реалізації продукції. Її значення як провідного розділу плану підприємства. Умови та завдання оптимізації виробничої програми. Етапи її розробки.

Показники виробничої програми. Номенклатура та асортимент продукції (послуг). Показники обсягу продукції (послуг): натуральні, трудові, вартісні. Товарна, валова, реалізована, чиста продукція, незавершене виробництво. Їх сутність, значення та сфера застосування.

Змістовий модуль 2. Виробничі фонди, нематеріальні активи та ресурси

Тема 1. Основні фонди підприємства.

Сутність та види капіталу. Капітал як головна сума коштів на започаткування та здійснення діяльності. Сутність авансованого, основного та оборотного капіталу. Його класифікація за джерелами формування.

Характеристика матеріальних активів (виробничих фондів та іншого майна). Матеріальні активи як сукупність виробничих фондів та іншого майна підприємства. Склад і взаємозв'язок засобів виробництва і виробничих фондів. Виробничі фонди як вартісна категорія. Поділ виробничих фондів на основні та оборотні. Відмінні ознаки і сутнісна характеристика основних та оборотних фондів. Практичне значення основних та оборотних фондів для здійснення процесу виробництва продукції (виконання робіт, надання послуг).

Класифікація та структура основних фондів. Класифікація основних фондів за характером участі у процесі розширеного відтворення. Майно підприємства соціального призначення. Класифікація основних фондів за специфікою виробничого призначення. Групи основних фондів відповідно до

податкового обліку, що виокремлюють з метою нарахування амортизації. Поділ основних фондів за роллю у процесі виробництва (на активні та пасивні). Структура основних фондів, чинники і тенденції її динаміки на виробничих підприємствах.

Оцінка основних фондів. Види оцінки основних фондів, сфера їх використання. Первісна і відновна, повна та залишкова вартість основних фондів. Періодична індексація основних фондів.

Спрацювання, амортизація і відтворення основних фондів. Характеристика процесу відтворення основних фондів. Фізичне (матеріальне) та економічне спрацювання основних фондів. Види фізичного спрацювання та техніко-економічного старіння засобів праці та застосовувані форми їх усунення. Амортизація основних фондів. Норми амортизаційних відрахувань на повне відновлення (реновацію) основних фондів. Методи прямолінійної (рівномірної) та прискореної амортизації засобів праці. Строки експлуатації машин та устаткування, методичні підходи до їх оптимізації. Характеристика ремонту, модернізації і заміни діючих засобів праці та економічна оцінка доцільності витрат на їх періодичне здійснення. Розширене відтворення основних фондів (технічне переозброєння і реконструкція, розширення діючого підприємства, нове будівництво виробничих та інфраструктурних об'єктів).

Ефективність відтворення і використання основних фондів. Економічне і соціальне значення підвищення ефективності відтворення та використання основних фондів підприємства. Системи показників ефективності відтворення засобів праці; рівня використання окремих видів і всієї сукупності основних фондів. Напрями інтенсифікації відтворення та шляхи кращого використання основних фондів підприємства за нормальних умов господарювання.

Тема 2. Оборотні фонди та оборотні кошти підприємства.

Склад і структура оборотних фондів підприємства. Елементний склад оборотних фондів, характеристика виробничих запасів, напівфабрикатів власного виготовлення, незавершеного виробництва, витрат майбутніх періодів. Виробничо-технологічна (стадійна) структура оборотних фондів. Показники та шляхи кращого використання матеріальних ресурсів. Сучасна політика ресурсозбереження та ефективність її здійснення.

Оборотні кошти та джерела їх формування. Фонди обігу. Сутнісна характеристика оборотних коштів. Обслуговування оборотними коштами сфер виробництва та обігу. Період обороту оборотних коштів. Їх класифікація за джерелами формування.

Нормування (управління) оборотних коштів. Нормовані та ненормовані оборотні кошти. Методи розрахунку нормативів оборотних коштів (аналітичний, коефіцієнтний, прямого розрахунку). Обчислення нормативів

оборотних коштів у виробничих запасах, незавершеному виробництві, витратах майбутніх періодів, залишках готової продукції. Визначення загального нормативу оборотних коштів для підприємства.

Показники оборотності (ефективності використання) оборотних коштів. Основні показники рівня ефективності використання оборотних коштів: коефіцієнти оборотності (кількість оборотів) і завантаження, тривалість одного обороту в днях; методика їх обчислення. Шляхи підвищення ефективності використання оборотних коштів: оптимізація запасів ресурсів і незавершеного виробництва; скорочення тривалості виробничого циклу; поліпшення організації матеріально-технічного забезпечення виробництва; прискорення реалізації виробленої продукції. Проблеми нестачі оборотних коштів і поповнення їх обсягів до нормативного рівня за умов кризової економічної ситуації на підприємстві.

Тема 3. Нематеріальні ресурси та активи.

Нематеріальні ресурси. Поняття і види нематеріальних ресурсів підприємства, їхній вплив на конкурентоспроможність його продукції на ринку. Інформація як особливий суспільний ресурс. Види об'єктів інтелектуальної власності. Сучасні інформаційні технології і програмні продукти. Характеристика об'єктів промислової власності: винаходів, промислових зразків, корисних моделей, товарних знаків і знаків обслуговування, зазначення місця походження товару, способів захисту від недобросовісної конкуренції. Об'єкти, що охороняються авторським та суміжними правами. Інші нетрадиційні нематеріальні ресурси підприємства (ноу-хау, раціоналізаторські пропозиції, гудвіл).

Нематеріальні активи. Поняття та елементний склад нематеріальних активів. Форми правового захисту різних об'єктів інтелектуальної власності. Патенти на право користування об'єктами промислової власності.

Реалізація права власності на нематеріальні ресурси. Ліцензійна угода. Ліцензії та їхні види. Способи розрахунків за ліцензією.

Оцінка вартості та амортизація нематеріальних активів. Підходи до визначення вартості окремих об'єктів інтелектуальної власності. Визначення норм і сум амортизації нематеріальних активів.

Змістовий модуль 3. Персонал підприємства та оплата праці

Тема 1. Персонал та продуктивність праці.

Поняття, класифікація і структура персоналу підприємства. Тлумачення економічних термінів: трудові ресурси, кадри, персонал, трудовий потенціал. Категорії персоналу підприємств (керівники, спеціалісти, службовці, робітники). Поділ персоналу за професіями,

спеціальностями і кваліфікацією. Виокремлення і характеристика робітників за рівнем кваліфікації. Особливості структури персоналу підприємств та організацій різних типів, розмірів і форм власності. Тенденції динаміки структури персоналу в окремих галузях та сферах діяльності.

Визначення чисельності окремих категорій працівників. Чинники, які мають враховуватися у процесі розрахунків необхідної чисельності персоналу фірми. Визначення чисельності її працівників управління, спеціалістів і службовців для підприємств різних розмірів, форм власності та сфер діяльності. Методи розрахунку чисельності окремих категорій робітників виробничих підприємств. Обґрунтування раціональної структури персоналу підприємств різних типів та інфраструктурних організацій.

Тема 2. Мотивація та оплата праці.

Мотивація трудової діяльності працівників. Поняття системи мотивації праці. Концептуальні характеристики багатофакторних моделей мотивації трудової діяльності, що ґрунтуються на теоріях справедливості, очікування та потреб. Вимоги щодо формування системи мотивації праці на рівні підприємства. Класифікація методів мотивації. Фундаментальні принципи регулювання поведінки працівників. Алгоритм регулювання поведінки окремих категорій персоналу залежно від результативності діяльності.

Політика оплати праці. Поняття оплати праці. Основна заробітна плата і додаткова оплата праці. Основні функції заробітної плати (відтворювальна, стимулююча, регулювальна, соціальна) та їх реалізація. Державна політика оплати праці. Механізм державного регулювання оплати праці та соціального захисту. Договірне регулювання оплати праці найманого персоналу шляхом укладання різнорівневих тарифних угод. Регулювання оплати праці на основі колективного договору. Основи організації оплати праці на підприємствах.

Тарифно-посадова система оплати праці. Основні її елементи (тарифно-кваліфікаційні довідники; кваліфікаційні довідники посад керівників, спеціалістів і службовців; тарифні сітки; схеми посадових окладів або єдина тарифна сітка).

Форми та системи оплати праці. Дві форми заробітної плати, що базуються на тарифній системі, - відрядна та почасова. Умови їх використання. Основні системи оплати праці у рамках даних форм заробітної плати (відрядної: пряма відрядна, непряма відрядна, відрядно-преміальна, відрядно-прогресивна, акордна; почасової: проста почасова, почасово-преміальна, за посадовими окладами. Права засновників щодо вибору форм і систем оплати праці. Сучасні тенденції у застосуванні форм заробітної плати. Колективні форми організації та оплати праці.

Безтарифна форма оплати праці. Фактори, що визначають величину заробітної плати: кваліфікаційний рівень працівника, коефіцієнт його

трудової участі та фактично відпрацьований час. Підходи до їхнього встановлення.

Змістовий модуль 4. Витрати і ціни на продукцію

Тема 1. Витрати і ціни на продукцію.

Витрати та собівартість продукції (послуг). Поточні витрати (собівартість продукції) як комплексний економічний показник. Включення поточних витрат виробництва до собівартості продукції (послуг). Сутність та значення показника «собівартість продукції». Відповідність між дійсними витратами підприємства на виробництво та реалізацію продукції та її собівартістю.

Сукупні витрати підприємства та собівартість загального обсягу продукції. Зміст і методика обчислення кошторису виробництва. Розрахунки кошторису виробництва за окремими економічними елементами. Практичне значення та порядок розробки кошторису виробництва залежно від стадії і форми передбачення, наявності інформаційної бази, розміру підприємства. Собівартість валової, товарної і реалізованої продукції. Витрати на одиницю обсягу товарної продукції.

Собівартість окремих виробів Калькулювання та його місце в економічних розрахунках. Об'єкти калькулювання і калькуляційні одиниці. Типова номенклатура калькуляційних статей витрат. Методика обчислення окремих статей калькуляції. Особливості калькуляції одиниці продукції, виготовленої з комплексної сировини і внаслідок товарообмінної операції (бартеру). Прогнозування собівартості нових виробів на етапах їх розробки та освоєння виробництва; можливі методи прогнозування: питомих витрат, баловий, агрегатний, кореляційний.

Класифікація витрат та види собівартості. Класифікація витрат на виробництво за окремими ознаками: за ступенем однорідності (одноеlementні (прості) і комплексні); за способом віднесення на собівартість продукції (прямі і непрямі); за ознакою залежності від обсягу виробництва (постійні і змінні). Способи розподілу непрямих витрат. Види собівартості продукції (технологічна, цехова, виробнича, повна).

Аналітичні аспекти співвідношення змінних та постійних витрат. Критичний обсяг виробництва продукції («точка беззбитковості»), графічний та аналітичний методи знаходження. Зміна критичного обсягу виробництва продукції під впливом окремих чинників.

Ціни на продукцію (послуги), види цін. Поняття, роль і функції ціни у ринковій економіці. Види цін (тарифів) і сфери їх застосування. Методи встановлення ціни: собівартість плюс прибуток; забезпечення фіксованої величини прибутку; за рівнем поточних цін (конкуренції); за рівнем попиту тощо. Визначення ціни на основі зворотної калькуляції. Система знижок і

доплат до базової ціни. Граничні ціни на окремі види продукції. Можливі напрями вдосконалення ціноутворення на продукцію (послуги) в Україні.

Змістовий модуль 5. Ефективність діяльності підприємства та інвестиційні ресурси

Тема 1. Фінансово-економічні результати та ефективність діяльності.

Зміст і форми фінансової діяльності підприємства. Напрями діяльності підприємства (організації) з формування та раціонального використання фінансових коштів. Класифікація джерел фінансування. Складання фінансового плану підприємства (організації). Обчислення необхідних обсягів власного капіталу і позикових коштів (кредитних ресурсів). Розрахунки зароблених коштів виробничими підприємствами, посередницькими фірмами та іншими господарюючими суб'єктами.

Формування й використання прибутку підприємства. Прибуток і дохід як основні показники фінансових результатів діяльності підприємства. Види прибутку. Джерела формування прибутку і доходу підприємства. Валовий, чистий та реінвестований прибуток. Маржинальний дохід. Загальноприйнята практика використання прибутку (доходу) підприємства. Визначення суми прибутку до оподаткування. Зростання прибутковості фірми під впливом дії окремих чинників. Рівень прибутковості підприємств різних галузей економіки України.

Рентабельність ресурсів і продукції. Рентабельність як відносний показник ефективності роботи підприємства. Методика обчислення рентабельності: виробничих фондів (виробництва); сукупних активів; власного (акціонерного) капіталу. Рентабельність обсягу товарної продукції (продажу) та окремих виробів. Динаміка та шляхи підвищення рентабельності на підприємствах різних галузей економіки України.

Тема 2. Інвестиційні ресурси

Поняття, склад і структура інвестицій. Сутнісна характеристика інвестицій. Функціонально-елементний склад інвестицій підприємства. Внутрішні та зовнішні джерела інвестування. Різновиди та структура капітальних вкладень, тенденції її зміни у часі.

Визначення необхідного обсягу і джерел фінансування виробничих інвестицій. Розрахунки обсягу потрібних виробничих інвестицій з урахуванням економічної ситуації на ринку і підприємстві. Варіанти можливих економічних ситуацій, що мають враховуватися у процесі визначення необхідного обсягу інвестицій. Обґрунтування конкретних джерел фінансування капітальних вкладень та обчислення необхідного їх

обсягу відповідно до можливих варіантів економічної ситуації на ринку і підприємстві.

Формування і регулювання фінансових інвестицій (цінних паперів). Роль фінансових інвестицій у становленні та розвитку ринкових відносин. Умови залучення і використання фінансових інвестицій за діючої системи господарювання. Види цінних паперів, порядок їх випуску, обігу і використання. Визначення суми фінансових ресурсів, одержаних від продажу акцій. Обчислення величини дивідендів. Обґрунтування економічної доцільності придбання акцій інвестором. Державне регулювання та масштаби обігу цінних паперів.

Залучення іноземних інвестицій для розвитку і підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання. Об'єктивна необхідність залучення іноземних інвестицій. Основні типи прямих іноземних інвестицій. Ознаки привабливості інвестування вітчизняних суб'єктів господарювання. Можливі види і форми іноземних інвестицій. Державне регулювання іноземних інвестицій в економіку України. Чинне законодавство України щодо іноземних інвестицій. Ефективність іноземних інвестицій для зарубіжного інвестора і вітчизняних підприємств та інших суб'єктів господарювання.

11.5. Оцінка ефективності виробничих і фінансових інвестицій. Загальні положення методології визначення ефективності виробничих і фінансових інвестицій. Методика оцінки ефективності виробничих інвестицій за умов ринкових відносин між господарюючими суб'єктами з урахуванням грошових потоків, ставки дисконту (капіталізації), господарського ризику та інфляції. Показники оцінки ефективності виробничих інвестицій: чистий приведений дохід, індекс дохідності, період окупності, внутрішня норма дохідності. Особливості і показники визначення ефективності випуску та реалізації (використання) різних видів цінних паперів.

Змістовий модуль 6. Управління, організація та планування діяльності підприємства

Тема 1. Управління підприємством.

Сутність і функції процесу управління. Особливості підприємства як складної системи. Об'єктивна необхідність і поняття управління суб'єктами господарювання. Планування, організація, мотивація і контроль як основні функції управління підприємствами.

Методи управління діяльністю підприємств. Поняття і теоретико-методологічна основа класифікації методів управління. Змістова характеристика економічних, організаційно-розпорядчих і соціально-

психологічних методів управління. Організаційні форми реалізації методів управління суб'єктами господарювання різного рівня.

Організаційні структури управління підприємствами різних форм власності. Поняття і параметри організаційної структури управління підприємством (організацією). Основні типи організаційних структур управління: лінійно-функціональні, дивізійні, матричні. Принципи та етапи процесу побудови організаційних структур управління виробничими і невиробничими підприємствами. Особливості вибору організаційних структур управління новостворюваних підприємств різних розмірів і форм власності, галузевої належності.

Вищі органи державного управління підприємствами та організаціями. Необхідність і принципи формування вищих органів управління підприємствами та організаціями. Державні корпорації, концерни, міністерства і комітети як вищі органи прямого управління підпорядкованими підприємствами та організаціями. Органи централізованого (загальнодержавного) посереднього управління суб'єктами господарювання. Спрямованість та очікувана ефективність адміністративної реформи в Україні. Зарубіжний досвід централізованого управління первинними ланками національної економіки.

Тема 2. Організація виробництва.

Сутнісна характеристика, структура і принципи організації виробничих процесів. Поняття та основні елементи виробничого процесу. Технологічний процес як головна складова виробничого процесу. Поділ виробничих процесів за призначенням (основні, допоміжні, обслуговуючі), перебігом у часі (дискретні, безперервні) і ступенем автоматизації (ручні, механізовані, автоматизовані, автоматичні). Принципи організації виробничого процесу: спеціалізація, пропорційність, паралельність, прямоочність, безперервність, ритмічність, автоматичність, гнучкість, гомеостатичність. Тривалість виробничого циклу як характеристика виробничого процесу за складністю та швидкістю перебігу.

Організаційні типи виробництва. Необхідність виокремлення і дефініція типу виробництва. Сутнісна характеристика одиничного, серійного і масового типів виробництва. Дослідно-експериментальне виробництво. Характеристика робочих місць за ознаками особливостей операцій та обладнання в різних типах виробництва. Порівняльна характеристика типів виробництва. Вплив типу виробництва на його організаційно-технічну побудову та ефективність.

Методи організації виробництва. Застосовувані методи організації виробництва. Властиві ознаки, сфери застосування і модифікації непотокового виробництва. Загальна характеристика потокового виробництва (ознаки, умови застосування, класифікація поточкових ліній).

Особливості організації та основні параметри функціонування поточкових ліній. Тенденції розвитку поточкового виробництва в Україні та інших країнах світу.

Тема 3. Планування та прогнозування діяльності підприємства.

Державне економічне регулювання. Методи і принципи державного регулювання економіки та окремих суб'єктів господарювання. Економічні функції держави за умов домінування ринкових відносин. Державні контракти і замовлення. Державна фінансова підтримка суб'єктів господарювання. Кредитні ресурси держави, їх формування, форми та умови одержання господарюючими суб'єктами. Державне економічне регулювання виробничо-господарської діяльності підприємств шляхом застосування досконалої системи їх оподаткування. Реформування податкової системи в Україні, належна її адаптація до ринкових умов господарювання та широкомасштабної підприємницької діяльності.

Прогнозування розвитку суб'єктів господарювання. Мета й об'єкти прогнозування. Принципи прогнозування. Предмет економічного прогнозування. Довгострокові, середньострокові і короткострокові прогнози і сфери їх застосування.

Методичні основи планування. Планування як домінуюча функція управління. Специфічні принципи планування (вибір та обґрунтування цілей, системність, безперервність, оптимальність використання ресурсів, збалансованість). Система планів підприємства. Методи планування діяльності та розвитку підприємства.

Стратегія розвитку підприємства. Сутність стратегічного планування. Місія і стратегічні цілі підприємства. Основні етапи стратегічного планування діяльності підприємства. Методи вибору стратегії. Різновиди стратегії (зростання, стабілізації, виживання). Функціональні стратегії підприємства (організації).

Бізнес-планування. Його призначення і роль в системі передбачення перспектив розвитку виробництва (господарської діяльності). Типовий зміст і методика складання окремих розділів бізнес-планів. Розвиток системи стратегічного планування та бізнес-планування за ринкових умов господарювання.

Тактичне та оперативне планування. Відмінність тактичного планування від стратегічного. Основний зміст і можливі типові розділи тактичних (середньо- та короткострокових) планів підприємства. Показники тактичних планів, їх класифікація і призначення. Сутність і системи оперативного планування діяльності виробничих підрозділів підприємства. Проблеми вдосконалення тактичного та оперативного планування за умов ринкової системи господарювання.

2. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

2.1 Тематика та плани семінарських і практичних занять

ТЕМА: ПІДПРИЄМСТВО В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

План семінарського заняття №1:

1. Визначення цілей і напрямків діяльності підприємства.
2. Правові основи функціонування підприємства.
3. Класифікація і структура підприємств.
4. Добровільні та інституційні об'єднання підприємств (організацій).
5. Ринкове середовище господарювання підприємств та організацій.

Теми рефератів:

1. Особливості визначення місії та головних напрямів діяльності підприємств різних форм власності та сфер діяльності.
2. Основні тенденції зміни законодавчої бази діяльності підприємств на Україні.
3. Структура підприємства та чинники, що на неї впливають.
4. Мета створення, особливості та ефективність діяльності добровільних та інституційних об'єднань підприємств.
5. Складові елементи ринкової інфраструктури.
6. Франчайзинг як особлива форма організації бізнесу.

ТЕМА: ОСНОВНІ ФОНДИ ПІДПРИЄМСТВА

План семінарського заняття №2:

1. Класифікація фондів підприємства.
2. Основні фонди, їх класифікація та структура.
3. Облік, оцінка, спрацювання та відтворення основних фондів.
4. Показники ефективності використання основних фондів.
5. Визначення, складові елементи оборотних фондів підприємства.

Питання для поглибленого вивчення теми:

1. Терміни служби устаткування та їх оптимізація.
2. Сучасні проблеми амортизаційної політики держави і підприємств різних форм власності.
3. Ефективність різних форм відтворення основних фондів.
4. Джерела формування фінансових коштів підприємства за умов ринкової економіки.

Теми рефератів:

1. Тенденції розширеного відтворення основних фондів на підприємствах України.
2. Напрямки інтенсифікації відтворення та шляхи кращого використання основних фондів підприємства за нормальних умов господарювання.

Практичні завдання:

Задача № 1. У 2005 р. на придбання, доставку і монтаж 10-ти верстатів підприємство витратило 235 тис. грн. Через три роки підприємством було придбано ще 5 таких же верстатів сумарною вартістю 100 тис. грн. Норма амортизації 15%. Визначити: 1) величину морального зношення токарного верстата; 2) загальну суму фізичного зношення усього обладнання у 2010 р.; 3) залишкову вартість одного верстата I і II черги уведення у 2010 р.

Задача № 2. Визначити середньорічну вартість основних фондів в плановому періоді та залишкову вартість на кінець планового періоду за даними табл. 1.

Таблиця 1 – Вихідні дані

Показники	Звітний рік	Плановий рік
Вартість основних фондів на початок року, тис. грн., в тому числі:	10000	...
групи 1(будівлі, споруди, передавальні пристрої)	4500	...
групи 2 (господарський інвентар, транспорт)	1900	...
групи 3 (машини та обладнання)	3600	...
Введено обладнання в травні, тис. грн.	100	-
Вибуло обладнання в жовтні, тис. грн.	50	150
Придбано автомобіль для виробничих потреб у червні, тис. грн.	-	500
Введено в дію гараж в липні, тис. грн.	-	200

Задача № 3. Визначити первісну вартість машини та річну норму амортизації на повне її відновлення, якщо відомо, що строк служби машини – 8 років, щорічні амортизаційні відрахування – 2000 грн. Ліквідаційна вартість машини – 320 грн.

Задача № 4. Підприємство може застосувати прискорену амортизацію активної частини основних фондів. Визначте, яким саме методом краще скористатися при нарахуванні амортизації (методом подвійного

зменшеного залишку чи кумулятивним методом), якщо первісна вартість верстата 10000 грн., а нормативний строк служби – 5 років.

Задача № 5. Визначити на якому з двох підприємств краще використовуються основні фонди за даними табл. 2.

Таблиця 2 – Вихідні дані

Показники	I підприємство	II підприємство
Випуск товарної продукції, млн. грн.	500	350
Кількість виробничого персоналу, тис. чол.	16,0	12,3
Фондоозброєність праці, грн.	13500	14800

Задача № 6. Обчислити коефіцієнт змінності роботи верстатів в цеху, якщо 30 з них працює в одну зміну, 80 – в дві зміни, 20 – в три зміни.

Задача № 7. Визначити коефіцієнт змінності обладнання в цеху, якщо при наявності 100 верстатів, двозмінному режимі роботи, 22 робочих днях та 8-годинній їх тривалості, фактично було відпрацьовано 28500 верстато-годин.

ТЕМА: ОБОРОТНІ КОШТИ ПІДПРИЄМСТВА

План семінарського заняття №3:

1. Оборотні кошти: поняття, структура, джерела формування.
2. Нормування оборотних коштів.
3. Ефективність використання оборотних коштів: основні показники, напрямки підвищення ефективності.
4. Вітчизняні та зарубіжні системи матеріально-технічного постачання.

Питання для поглибленого вивчення теми:

1. Проблеми підвищення ефективності використання оборотних коштів на підприємствах України.
2. Вітчизняні та зарубіжні системи матеріально-технічного постачання.

Теми рефератів:

1. Проблеми нестачі оборотних коштів і поповнення їх обсягу за умов кризової економічної ситуації на підприємстві.
2. Сучасна політика ресурсозбереження та ефективність її здійснення.

Практичні завдання:

Задача № 8. Визначити норми запасу в днях та розрахувати часткові нормативи оборотних коштів по видам основних матеріалів та покупних напівфабрикатів і загальний норматив (табл. 3).

Таблиця 3 – Вихідні дані

Вид матеріалу	Планова річна потреба, тис. грн	Транспортний запас, днів	Середній інтервал між поставками, дн.
1. Литво чавунне	2000	2	30
2. Прокат металів	30	3	22
3. Металовироби	100	4	90

Виробнича програма IV кварталу року, що планується складає 30% річної. На розвантаження і складування матеріалів в середньому потрібен один день. Час підготовки до виробництва не планується. Страховий запас приймається в розмірі 50% поточного запасу.

Задача № 9. Визначити норматив оборотних коштів у незавершеному виробництві, якщо виробнича собівартість виробу за плановою калькуляцією – 200 грн. (в тому числі витрати на сировину, основні матеріали і покупні напівфабрикати-120 грн.), а тривалість виробничого циклу – 20 робочих днів. Річний план випуску продукції – 8,4 тис. шт.

Задача №10. Визначити показники оборотності і відносно вивільнення оборотних засобів підприємства, якщо при запланованому випуску продукції 80 млн. грн. і нормативі оборотних засобів 10 млн. грн. Фактичний випуск продукції складає 95 млн. грн.

Задача № 11 (багатоваріантна). Визначити нормативи запасів по кожному виду матеріалів, загальний норматив оборотних коштів по виробничих запасах, якщо відомо, що:

- квартальний випуск продукції А складає 1200 + номер варіанту штук, продукції Б – 650 + номер варіанту штук;
- страховий запас приймається в розмірі 50% поточного запасу;
- на розвантаження та складування в середньому витрачається один день;
- інші вихідні дані зведено до табл. 4.

Таблиця 4 – Вихідні дані

Вид матеріалів	Норма витрат на виріб, кг		Інтеграл			а
	А	Б				
1. Алюміній	5	11	16	5	2	40,0
2. Гетинакс	10	4	20	10	3	55,0
3. Латунь	15	8	24	7	2	49,0
4. Провід	2	3	30	8	3	27,0
5. Кабель	4	2	36	6	2	38,0
6. Мідь	8	5	40	4	3	85,0
7. Синтетичні	16	7	50	5	2	16,0
8. Полістирол	6	4	60	6	3	23,0
9. Склодріт	3	6	70	7	2	18,0
10. Кераміка	9	10	80	8	3	55,0

Задачу слід вирішувати у відповідності до свого варіанту (табл. 5).

Таблиця 5 – Варіанти завдань

Варіанти	Номер рядка	Варіанти	Номер рядка	Варіанти	Номер рядка	Варіанти	Номер рядка	Варіанти	Номер рядка	Варіанти	Номер рядка
1	1 2	10	5 7	19	2 6	28	3 6	37	5 10	46	2 10
2	3 4	11	6 8	20	3 7	29	4 7	38	1 7	47	1 10
3	5 6	12	7 9	21	4 8	30	5 8	39	2 8	48	2 5
4	7 8	13	8 10	22	5 9	31	6 9	40	3 9	49	3 6
5	9 10	14	2 3	23	6 10	32	7 10	41	4 10	50	4 8
6	1 3	15	4 5	24	1 4	33	1 6	42	1 8	51	5 9
7	2 4	16	6 7	25	2 5	34	2 7	43	2 9	52	6 10
8	3 5	17	8 9	26	3 6	35	3 8	44	3 10	53	7 8
9	4 6	18	1 5	27	2 5	36	4 9	45	1 9	54	8 9

ТЕМА: ПЕРСОНАЛ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОПЛАТА ПРАЦІ

План семінарського заняття №4:

1. Класифікація і структура персоналу.
2. Продуктивність праці персоналу: сутність, методи визначення та чинники підвищення.
3. Тарифно-посадова система оплати праці.
4. Застосовувані форми та системи оплати праці.
5. Безтарифна система оплати праці.

Питання для поглибленого вивчення теми:

1. Тенденції динаміки структури персоналу.
2. Концепція якості трудового життя: сутність, основні положення, соціальне значення.
3. Система розрахунків можливого підвищення продуктивності праці.
4. Вибір оптимальних форм і систем оплати праці на підприємствах різних форм власності.
5. Зарубіжний та вітчизняний досвід щодо участі працівників у прибутках (доходах) та власності приватизованих підприємств.

Теми рефератів:

1. Резерви підвищення продуктивності праці та шляхи їх використання за сучасних умов господарювання.
2. Світовий досвід використання моделей мотивації трудової діяльності у підприємницькій діяльності фірми.
3. Формування внутрішньофірмової політики оплати праці.
4. Зарубіжний та вітчизняний досвід участі в працівників в прибутках (доходах) та власності приватизованих підприємств.

Практичні завдання:

Задача № 12. Мають місце годинні тарифні ставки робітників підприємства: 8,10; 8,91; 10,94; 12,15; 13,77; 16,20 грн. Визначити порозрядні тарифні коефіцієнти та діапазон тарифної сітки.

Задача № 13. Встановити розцінок на виготовлення металовиробу, якщо відомі такі дані (табл. 6).

Таблиця 6 – Вихідні дані

Операції	Розряд	Норма часу, хв.
Ливарна	IV	5,0
Токарна	V	2,5
Шліфувальна	VI	2,0
Зварювальна	III	1,7

При вирішенні даної задачі використати реальну тарифну сітку.

Задача № 14. Обчислити місячний зарібок робітника ІІІ розряду, якщо за місяць ним виготовлено 150 виробів при завданні 132 шт. Трудомісткість виготовлення виробу 1,2 нормо-год. Вихідна база для нарахування доплат 110 % від плану. Шкала для визначення проценту росту розцінки наведена в табл. 8.

Таблиця 7 – Шкала для визначення проценту росту розцінки

% перевищ. вихідної бази	1-20	21-40	41-60	61-80	81-100
% росту розцінки	20	40	60	80	100

Задача № 15. Підсобний робітник обслуговує трьох основних робітників. Його годинна тарифна ставка 10,2 грн. при 8-год робочому дні. Змінна норма виробітку кожного із основних робітників становить 50 шт./зм., а фактичне виконання цієї норми за зміну становило: першим робітником – 98,5%; другим – 118,4%; третім – 110%. Визначити фактичний денний зарібок підсобника.

Задача № 16. Бригада складається з 5 робітників. Місячний бригадний зарібок склав 12000 грн., при цьому робітник І-го розряду відпрацював 148 н-год.; ІІ розряду – 136 н-год.; ІІІ розряду – 150 н-год.; і два робітники ІІІ розряду – по 160 н-год. кожен. Робітники ІІІ розряду працюють у шкідливих умовах. Визначити місячну зарібну плату кожного члена бригади.

ТЕМА: ВИТРАТИ ТА ЦІНА НА ПРОДУКЦІЮ (ПОСЛУГИ)

План семінарського заняття №5:

1. Витрати та собівартість продукції.
2. Сукупні витрати підприємства та собівартість загального обсягу продукції (послуг).
3. Собівартість окремих виробів.
4. Класифікація витрат та види собівартості.
5. Ціна на продукцію (послуги): сутнісна характеристика, види, методи встановлення та регулювання.

Питання для поглибленого вивчення теми:

1. Зміна критичного обсягу виробництва продукції під впливом окремих чинників.
2. Прогнозування собівартості нових виробів на етапі їхнього проектування.
3. Можливі напрямки вдосконалення ціноутворення на продукцію (послуги) в Україні.

Теми рефератів:

1. Графічні та аналітичні методи визначення критичного обсягу виробництва продукції.
2. Обґрунтування та вибір стратегії зниження поточних витрат на підприємствах України.
3. Можливі напрями вдосконалення ціноутворення на продукцію (послуги) в Україні.

Практичні завдання:

Задача № 17. Визначити суму цехових витрат які підлягають включенню в собівартість шестерні, якщо відомо, що загальна сума цехових витрат 500 тис. грн., основна заробітна плата виробничих робітників цеху 200 тис. грн., і що по діючому технологічному процесу на повне виготовлення деталі основна заробітна плата складає 12 грн. 80 коп.

Задача № 18. На заводі у порядку кооперування виготовляються корпуса редуктора. На одну деталь витрачається 60 кг чавуну по ціні 15000грн./т. Відходи складають 20% і реалізуються по ціні 1000 грн./т. Корпуса проходять обробіток у двох цехах: ливарному і механічному. Основна заробітна плата в ливарному цесі дорівнює 23,20 грн., в механічному 22,80грн. Цехові витрати ливарного цеху – 280%, механічного 180%. Витрати по утриманню та експлуатації обладнання складають 52 грн. 40 коп. Загальнозаводські витрати – 40%. Позавиробничі витрати складають 2%, планові накопичення – 5%. Визначити гуртову ціну одного корпуса.

Задача № 19. Визначити витрати на 1 грн. товарної продукції і процент зниження собівартості продукції за даними табл. 8.

Таблиця 8 – Вихідні дані

Вироби	Річний випуск, шт.		Собівартість одиниці продукції, грн./шт.		Оптова ціна, грн./шт.
	Звіт	План	Звіт	План	
X	4000	4300	80	78	83
У	10000	9000	16	14	18

Задача № 20. Цех виготовляє три види виробів – А, Б, В (табл. 9). Таблиця 9 – Вихідні дані

Показники	Вироби		
	А	Б	В
Річний випуск продукції, шт.	100	500	200
Витрати на сировину та основні матеріали, грн.	420	250	180
Витрати на закупні та комплектуючі вироби, грн.	900	280	330
Основна заробітна плата виробничих робітників, грн.	250	180	220

Цехові витрати за річним кошторисом склали 400 тис. грн. Визначити цехову собівартість виробів А, Б, В.

Задача № 21. Поточний обсяг реалізації продукції підприємства з урахуванням кон'юнктури ринку може дорівнювати 15000 од. Продажна ціна одиниці продукції становить 30 грн. Змінні витрати в розрахунку на одиницю продукції складають 12 грн., а постійні витрати на весь річний випуск продукції – 80000 грн.

Розрахувати:

- 1) точку беззбитковості виробництва, використавши аналітичний і графічний методи розрахунку;
- 2) додатковий розмір прибутку, який одержить підприємство за умови скорочення змінних витрат на 10% і постійних витрат на 20000 грн.

ТЕМА: ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

План семінарського заняття №6:

1. Прибутковість (дохідність) підприємства.
2. Рентабельність продукції та ресурсів.

Питання для поглибленого вивчення теми:

1. Державна політика оподаткування та прибутковість підприємств.
2. Підвищення прибутковості фірми під впливом дії окремих чинників.
3. Динаміка та шляхи підвищення рентабельності на підприємствах різних галузей економіки.

Теми рефератів:

1. Загальноприйнята практика використання прибутку (доходу) підприємства.
2. Динаміка рівня прибутковості підприємств різних галузей економіки в Україні.

3. Динаміка та шляхи підвищення рентабельності на підприємствах різних галузей економіки України.

Практичні завдання:

Задача № 22. Відомо такі дані про роботу підприємства у звітному періоді:

- випущено продукції на суму 2400000 грн. Загальною собівартістю 1820 тис. грн.;
- залишки готової продукції на складах на початок року становили 120 тис. грн., а на кінець року вони зменшились на 9%;
- протягом року було реалізовано продукції підсобного господарства на суму 88 тис. грн. При собівартості 15,8 тис. грн.;
- одержано грошових коштів у вигляді сплачених штрафів за порушення договірної дисципліни на суму 13,8 тис. грн.;
- мали місце збитки від інших позареалізаційних операцій на суму 8,95 тис. грн.;
- погашено проценти за банківський кредит в сумі 10,2 тис. грн.;
- погашено заборгованість за енергоносії в сумі 8,3 тис. грн.;
- прибуток оподатковувався за ставкою 23%.

Розрахувати величину фонду споживання і фонду нагромадження підприємства, якщо вони формуються у співвідношенні 3:1.

Задача № 23. Розрахувати показники рентабельності по підприємству за даними таблиці 10.

Таблиця 10 – Вихідні дані

Показники	Сума
Обсяг випуску продукції, натур. один.	12000
Гуртова ціна за одиницю продукції, грн.	24
Собівартість за одиницю продукції	20
Прибуток від реалізації продукції підсобного господарства, грн.	4000
Збитки від позареалізаційних операцій, грн.	2000
Середньорічна вартість, грн.: - основних фондів	122000
- нормованих оборотних коштів	38000
Ставка податку на прибуток, %	30

ТЕМА: ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ ІНВЕСТИЦІЙ

План семінарського заняття №7:

1. Інвестиції підприємства: поняття та функціонально-елементний склад.
2. Класифікація інвестицій.
3. Методи визначення необхідного обсягу капітальних вкладень.
4. Джерела фінансування реальних інвестицій.
5. Методологічні основи визначення ефективності виробничих і фінансових інвестицій.
6. Показники оцінки ефективності виробничих інвестицій.
7. Чинники підвищення ефективності використання капітальних вкладень.

Практичні завдання

Задача № 24. В результаті реконструкції і залучення робітників змінилось:

- обсяг випуску продукції з 50 тис. шт. до 75 тис. шт.;
- собівартість виробу з 280грн. до 250 грн.;
- чисельність робітників з 4000 до 4200 чол.;
- обсяг капіталовкладень з 20 до 28 млн. грн.

Оптова ціна виробу складає 350 грн. Визначити: зростання продуктивності праці (в процентах); приріст прибутку (в грн.); річний економічний ефект та економію від зниження собівартості.

Задача № 25. Визначити річний економічний ефект, економію від зниження собівартості річного випуску продукції, строк окупності додаткових капіталовкладень, якщо:

- витрати на матеріали в розрахунку на річний випуск продукції зменшилися з 2800грн. до 1200грн.;
- витрати на заробітну плату зменшились з 4000 грн. до 2840 грн. на рік;
- інші статті собівартості не змінюються.

Капіталовкладення до впровадження заходів склали 2000 тис. грн., після впровадження 12000 тис. грн.

Задача № 27. Програму заходів з автоматизації виробництва на підприємстві розраховано на чотири роки і розроблено у двох варіантах (табл. 11). Вибрати економічний варіант програми, якщо норматив приведення капіталовкладень за фактором часу становить 0,1.

Таблиця 11 – Варіанти розподілу капітальних вкладень

Рік інвестування	Капітальні вкладення, млн. грн. за проектом	
	I	II
1-й	0,4	0,4
2-й	0,4	0,2
3-й	0,4	0,3
4-й	0,4	0,7
Всього	1,6	1,6

Задача № 26. Визначити економічну ефективність кращого варіанта порівняно з діючим, а також період окупності додаткових капіталовкладень, величину економічного ефекту за даними табл. 12.

Таблиця 12 – Вихідні дані

Показники	Діюче підприємство	Реконструкція	Нове будівництво
Річний випуск продукції:			
- в оптових цінах, тис. грн.	12000	15000	15000
- у натуральних одиницях, тис. шт.	10,9	12,8	12,8
Основні виробничі фонди, тис. грн.	6000	8000	10000
Витрати на 1 грн. товарної продукції, грн.	0,9	0,8	0,7

Капітальні витрати на нове будівництво складають 2000 грн.

2.2. Теми, що виносяться на самостійне вивчення

ТЕМА: ОСНОВИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Питання для поглибленого вивчення теми:

1. Формування підприємницького середовища
2. Основні напрямки співпраці партнерів
3. Тенденції і проблеми розвитку спільних підприємств в Україні

Теми рефератів:

1. Активізація підприємницької діяльності в Україні.
2. Форми співробітництва у сферах виробництва , товарообміну і торгівлі, фінансових відносинах.
3. Тенденції розвитку міжнародних економічних відносин.
4. Спільні підприємства в системі міжнародного бізнесу: мотивація та процедура створення, механізм функціонування.
5. Тенденції і проблеми розвитку спільних підприємств в Україні.

ТЕМА: НЕМАТЕРІАЛЬНІ РЕСУРСИ ТА АКТИВИ

Теми рефератів:

1. Сучасні інформаційні технології і програмні продукти.
2. Правовий захист нематеріальних ресурсів підприємств.
3. Патентування і ліцензування підприємницької діяльності та ресурсів фірми.

ТЕМА: ІНВЕСТИЦІЙНІ РЕСУРСИ

Теми рефератів:

1. Прямі та портфельні іноземні інвестиції, кредитні лінії іноземних інвесторів.
2. Роль фінансових інвестицій у становленні та розвитку ринкових відносин.
3. Сучасні тенденції залучення і використання фінансових інвестицій у чинній системі господарювання України.
4. Види застосування цінних паперів, порядок їх формування, обігу і використання.
5. Основні підходи економічного обґрунтування інвестиційних проєктів різних суб'єктів господарювання.

ТЕМА: ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНА БАЗА ВИРОБНИЦТВА

Питання для поглибленого вивчення теми:

1. Формування та вдосконалення системи показників технічного розвитку підприємства.
2. Використання показників технічного рівня виробництва при обґрунтуванні напрямків розвитку підприємства за ринкових умов господарювання.
3. Сучасний рівень використання виробничих потужностей на підприємствах різних галузей народного господарства України.

Теми рефератів:

1. Особливості формування виробничої бази на підприємствах різних галузей.
2. Діагностика стану технічного розвитку підприємства: необхідність, сутність, процедура та основні показники.
3. Організаційно-економічне управління технічним розвитком підприємства.
4. Особливості визначення виробничих потужностей різногалузевих підприємств.
5. Конверсія і диверсифікація виробничих потужностей за ринкових умов господарювання.

**ТЕМА: ВИРОБНИЦТВО, ЯКІСТЬ І
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПРОДУКЦІЇ**

Питання для поглибленого вивчення теми:

1. Оновлення продукції (послуг) під впливом науково-технічного прогресу та змінюваного попиту ринку.
2. Сучасні основні концепції маркетингу виробничого підприємства.
3. Обов'язкова та добровільна сертифікація продукції в Україні.
4. Зарубіжний досвід забезпечення виробництва конкурентоспроможної продукції.

Теми рефератів:

1. Сучасні концепції виробничого та соціального маркетингу.
2. Оцінка маркетингового потенціалу фірми.
3. Технічні, організаційні та соціальні шляхи підвищення якості та конкурентоспроможності продукції, що виробляється на підприємствах України.

2.3. Критерії оцінювання рівня знань студентів з дисципліни «Економіка і організація виробництва»

За результатами роботи у семестрах кожний студент отримує власний рейтинг, тобто індивідуальну кількісну оцінку (у балах) рівня засвоєння ним теоретичного матеріалу та самостійного виконання відповідних практичних завдань.

Розрахунок даного показника проводиться за наведеними у таблицях шкалами, враховуючи, що протягом терміну вивчення курсу «Економіка і організація виробництва» кожен студент повинен обов'язково виконати усі види завдань, які передбачені навчальним планом.

Підсумкова оцінка рівня знань студента з дисципліни "Економіка підприємства враховує його рейтинг за результатами роботи у 7-му семестрі.

Шкала оцінки рівня знань студентів у 7-му семестрі

Види роботи студентів	Кількість балів за видами робіт	
	Min	Max
1. Робота на лекційних заняттях	6	10
2. Модульний контроль (2 модулі)	54	80
3. Індивідуальна робота студента (публікація статті у фахових та інших виданнях, виступ на науковій конференції, оригінальне виконання індивідуального завдання(конкретної ситуації) іт.д.)	-	10
Рейтинг за результатами роботи у семестрі	60	100

Шкала оцінки рівня знань студентів у 8-му семестрі

Види роботи студентів	Кількість балів за видами робіт	
	Min	Max
1. Робота на лекційних заняттях	6	10
2. Участь у семінарах (Мінімальний бал 5– за присутність; максимальний – 10)	45	75
3. Робота на практичних заняттях (п/з оцінюються за 5-бальною системою, враховуючи розв'язання задач за індивідуальними варіантами)	18	30
4. Виконання та захист лабораторних робіт (5 робіт оцінюються за 5-бальною шкалою).	15	25
5. Модульний контроль (3 модулі)	36	50
6. Індивідуальна робота студента	-	10
Рейтинг за результатами роботи у семестрі	120	200
Підсумкові бали з урахуванням коефіцієнту 0,5	60	100

При проведенні модульного та підсумкового контролів отримані студентом бали перераховуються з коефіцієнтом 0,5.

Трансформація результатів підсумкового контролю знань студента за різними шкалами оцінювання

Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за бальною шкалою, що використовується в КНТУ	Оцінка за 4-х бальною шкалою
A	90–100	5 (відмінно)
B	82–89	4 (добре)
C	75–81	
D	65–74	3 (задовільно)
E	60–64	
FX	Менше 60	2 (незадовільно)

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Господарський Кодекс України від 16 серпня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18-22.
2. Закон України «Про акціонерні товариства» // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 50-51.
3. Закон України «Про господарські товариства» // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №49.
4. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – №4.
5. Податковий Кодекс України від 23.12.2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 2856-17.
6. Ареф'єва О. В., Сахаєв В. Г., Ареф'єв О. В., Махсма М. Б., Попрозман О. І. Економіка підприємства: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Європейський ун-т. – К. : Видавництво Європейського університету, 2004. – 238 с.
7. Бойчик І. М. Економіка підприємства: Навч. посіб. – Вид. 2-е, доп., перероб. – К. : Атіка, 2007. – 528 с.
8. Бойчик І. М. Економіка підприємства: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – К. : Атіка, 2004. – 480 с
9. Бойчик І. М., Харів П. С., Хопчан М. І., Піча Ю. В. Економіка підприємства: Навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. I- IV рівнів акредитації. – 2. вид., виправ. і доп. – К. : Каравела, 2001. – 298 с.
10. Бойчик І. М. Економіка підприємства: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів. – К. : Атіка, 2002. – 480 с
11. Бондар Н. М. Економіка підприємства: Навч. посіб. – К.: А.С.К., 2004. – 400 с.
12. Васильков В.Г. Організація виробництва: Навч.посібник.– К.: КНЕУ, 2003. – 524 с.
13. Грещак М. Г., Колот В. М., Наливайко А. П., Покропивний С. Ф., Сай В. М. Економіка підприємства: Підручник / Київський національний економічний ун-т / С.Ф. Покропивний (ред.). – 2. вид., перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2001. – 526 с.
14. Онищенко В.О. Організація виробництва: Навч.посібник. – К.: Ліро, 2003. – 336 с.
15. Орлов О.О. Планування діяльності промислового підприємства: Підручник. – К.: Скарби, 2002. – 336 с.
16. Покропивний С. Ф., Швиданенко Г. О., Федонін О. С., Колот В. М., Павленко І. А. Економіка підприємства. Збірник практичних задач і ситуацій: Навч. посіб. / Київський національний економічний ун-т / А.П. Наливайко (голова редкол.). – 2. вид., перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2005. – 323 с.
17. Тарасюк Г.М., Шваб Л.І. Планування діяльності підприємства. – Навч.посібник. – К.: Каравела. 2003. – 432 с.

18. Шаповал О. Ф. Економіка підприємства: навч. посіб. для дистанц. навчання / Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини "Україна". – К.: Університет "Україна", 2008. – 213 с.
19. Шваб Л. І. Економіка підприємства: Навч. посібник для студ. вищих навч. закладів. – К. : Каравела, 2004. – 568 с.
20. Шваб Л. І. Економіка підприємства (для самостійної роботи): Навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / Житомирський держ. технологічний ун-т. – Житомир : ЖДТУ, 2004. – 424 с.
21. Шегда А. В., Нахаба М. П., Баюра Д. О., Голованенко М. В., Горянський В. Ф. Економіка підприємства: Підручник / А. В. Шегда (ред.). – К. : Знання, 2006. – 615 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://portal.rada.gov.ua/>
2. <http://www.president.gov.ua>
3. <http://kmu.gov.ua>
4. <http://mon.gov.ua>
5. <http://www.kntu.kr.ua/>
6. <http://library.kr.ua/>
7. <http://citylib-kirovograd.com.ua/>
8. <http://lib.kr.ua/>
9. <http://student.kr.ua/>

ДОДАТКИ

Додаток 1

Питання, які виносяться на екзамен:

1. Предмет та методологія курсу «Економіка підприємства».
2. Поняття підприємства, цілі і напрямки його діяльності.
3. Правові основи функціонування підприємства.
4. Класифікація підприємств.
5. Структура підприємства.
6. Добровільні та інституційні об'єднання підприємств.
7. Виробнича програма підприємства.
8. Виробничі фонди підприємства.
9. Класифікація та структура основних фондів.
10. Оцінка основних фондів.
11. Спрацювання, амортизація і відтворення основних фондів.
12. Ефективність відтворення та використання основних фондів.
13. Склад і структура оборотних фондів підприємства.
14. Оборотні кошти і джерела їх формування.
15. Управління (нормування) оборотними коштами.
16. Показники оборотності (ефективності використання) оборотних коштів.
Напрямки покращення використання оборотних коштів.
17. Нематеріальні ресурси підприємства.
18. Нематеріальні активи підприємства.
19. Реалізація права власності на нематеріальні ресурси.
20. Оцінка вартості та амортизація нематеріальних активів.
21. Поняття, класифікація та структура персоналу.
22. Визначення чисельності окремих категорій працівників.
23. Продуктивність праці персоналу.
24. Політика оплати праці.
25. Тарифно-посадова система оплати праці.
26. Форми та системи оплати праці.
27. Безтарифна система оплати праці.
28. Витрати на собівартість продукції (послуг).
29. Сукупні витрати підприємства та собівартість загального обсягу продукції
30. Собівартість окремих виробів.
31. Класифікація витрат та види собівартості.
32. Аналітичні аспекти співвідношення змінних та постійних витрат.
33. Ціна на продукцію, види цін.
34. Методи ціноутворення.
35. Формування й використання прибутку.
36. Ефективність виробництва (діяльності підприємства).
37. Поняття, склад і структура інвестицій.

38. Визначення необхідного обсягу і джерел фінансування виробничих інвестицій.
39. Оцінка ефективності виробничих інвестицій (традиційна методика).
40. Нова методика оцінки ефективності виробничих інвестицій в умовах ринку.
41. Чинники підвищення ефективності використання капітальних вкладень.
42. Суть, показники та методи оцінювання якості продукції.
43. Стандартизація та сертифікація продукції (послуг).
44. Державний нагляд за якістю та внутрішньо виробничий технічний контроль.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА 3 ДИСЦИПЛІНИ : «Економіка підприємства»

Група: _____ Студент _____

Таблиця 1

Показники та їх одиниці вимірювання	Позначення	Номенклатура продукції			
		I	II	III	IV
1	2	3	4	5	6
1. Розрахунок матеріальних витрат. Початкові дані:					
Прямі матеріальні витрати на один виріб (за відрахуванням зворотних відходів), кг					
	Maі				
	Mбi				
	Mвi				
Ціна матеріалів витрат, грн./кг					
	Цaі				
	Цбi				
	Цвi				
1.1. Матеріальні витрати по видах матеріалів на один виріб, грн.					
Заі = Maі · Цaі	Заі				
Збi = Mбi · Цбi	Збi				
Звi = Mвi · Цвi	Звi				
1.2. Матеріальні витрати на один виріб, грн.					
Змі = Заі + Збi + Звi	Змі				
2. Визначення амортизаційних відрахувань. Початкові дані:					
Трудоємність одиниці продукції по стадіях виробництва, нормо-годин					
заготовельна	Tз				
механообробна	To				
складальна	Tс				
Разом	Tі				
Загальна середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	Фос	По підприємству			
У т.ч. доля 1-ої групи (будівлі, споруди, ...)%	D1				
доля 2-ої групи (автотранспорт, меблі та ін.)	D2				
доля 3-ої групи (робочі машини та ін.)	D3				
доля 4-ої групи	D4				
Норма амортизаційних відрахувань (на реновацію), % по 1-й групі	Ha1				
по 2-й групі	Ha2				
по 3-й групі	Ha3				
по 4-й групі	Ha4				
Проектна потужність по стадіях виробництва, верстато-годин по підприємству					
заготовельна	Mзп				
механообробна	Mоп				
складальна	Mсп				
Разом	Mп				
Визначення амортизаційних відрахувань на один виріб:					
2.1. Вартість групи основних фондів, тис. грн. Фос(i) = Фос · Dі / 100	Фос1				
	Фос2				
	Фос3				
	Фос4				
2.2. Амортизація, яка припадає на 1 годину проектної потужності, грн. Ag = Σ (Фосi · Haі) / (100 · Mп)	Ag	По підприємству			
2.3. Амортизація на один виріб, грн. A1 = Ag · Tі	A1				

3. Розрахунок заробітної плати. Початкові дані:

Трудомісткість одиниці продукції, нормо-годин	Ti				
Середня тарифна ставка, грн. год.	Te				
Процент доплат до зарплати	D				
Відрахування та соц. фонди	Con				
Визначення зарплати:					
3.1. Розцінка на один виріб, грн. $Pi = Ti \cdot Te$	Pi				
3.2. Зарплата основна та додаткова за один виріб, грн. $Zi = Pi \times (1 + 0,01 \times D)$	Zi				
3.3. Відрахування в соціальні фонди, грн. $Bci = Zi \times Con / 100$	Bci				

4. Розрахунок собівартості. Початкові дані:

Матеріальні витрати на один виріб, грн.	Zmi				
Амортизація на один виріб держзамовлення, грн.	Ai				
Амортизація на один інший виріб, грн.	Ai				
Зарплата на один виріб, грн.	Zi				
Відрахування в соціальні фонди, грн.	Bci				
Процент витрат на утримання та експлуатацію устаткування до загальної зарплати	Пиу			По підприємству	
Процент загальнозаводських витрат до загальної зарплати	Пз			По підприємству	
Процент цехових витрат до загальної зарплати	Пц			По підприємству	
Процент поза виробничих витрат від заводської собівартості	Поз			По підприємству	

Розрахунок собівартості:

4.1. Витрати на утримання та експлуатацію устаткування на один виріб, грн. $Bue = Zo \times Пиу / 100$	Bue				
4.2. Цехові витрати на один виріб, грн. $Bui = Zo \times Пц / 100$	Bui				
4.3. Цехова собівартість одного виробу, грн. $Cui = Zmi + Ai + Zi + Bci + Bue + Bui$	Cui				
4.4. Загальнозаводські витрати на один виріб, грн. $Zi = Пз \times 100$	Bzi				
4.5. Виробнича собівартість виробу, грн. $Czi = Cui + Bzi$	Czi				
4.6. Поза виробничі витрати, грн. $Bvui = Czi \times Поз / 100$	Bvui				
4.7. Повна собівартість одного виробу, грн. $CI = Czi + Bvui$	CI				

5. Визначення рентабельності виробів. Початкові дані:

Повна собівартість виробу, грн.	CI				
Ціна виробу, грн. (визначається в залежності від попиту на продукт)	Ці				

Визначення рентабельності виробу:

5.1. Визначення прибутку на один виріб $PI = Ці - CI$	PI				
5.2. Рентабельність одного виробу, % $PI = PI \times 100 / CI$	PI				

6. Розробка виробничої програми

Виробнича програма передбачає визначення номенклатури продукції, кількості виробів по кожному найменуванню, трудомісткості продукції, завантаження виробничої потужності в залежності від заданих критеріїв оптимального функціонування виробництва.

Номенклатура продукції встановлюється разом з викладачем при одержанні варіанту завдання. Інші показники виробничої програми являються взаємозалежними і визначаються шляхом розрахунків оптимуму. Головним критерієм оптимуму виробництва є одержання максимального прибутку при максимальному завантаженні виробничої потужності та діючих ринкових цінах на продукцію.

Розрізняють наявну та проектну потужність підприємства.

Наявна потужність визначається з урахуванням фактичної кількості одиниць устаткування та її оновлення. Оскільки підприємству необхідно мати резервну потужність, то проектна потужність підприємства планується у розмірах на 5-10% за наявну.

Після перевірки умови завантаження студент повинен зробити висновки, щодо завантаження кожної стадії.

Якщо отримані результати вказують на невикористану виробничу потужність необхідно довантажувати проектну виробничу потужність по стадіях виробництва.

Кількість виробів, якою довантажуються стадії виробництва, повинна бути такою, щоб трудомісткість річного випуску продукції не перебільшувала проектної потужності на всіх стадіях виробництва.

Якщо при повторній перевірці умов завантаження проектної потужності з'ясується, що деякі стадії недоавантажені або перевантажені студент повинен розробити заходи по більш раціональному завантаженню проектної потужності.

Таблиця 2.

Показники та їх одиниці вимірювання	Позначення	Номенклатура продукції			
		I	II	III	IV
1	2	3	4	5	6
Вихідні дані:					
Річний випуск продукції, тис. шт.	Ві				
Трудомісткість одиниці продукції по стадіях виробництва, нормо-годин					
заготівельна	Тзі				
механообробна	Тоі				
складальна	Тсі				
Проектна потужність по стадіях виробництва, верстато-годин					
По підприємству					
заготівельна	Мзіп				
механообробна	Моіп				
складальна	Мсіп				
Величина рентабельності одного виробу	Рі				
Розрахунок виробничої програми					
6.1. Наявна потужність по стадіях виробництва, верстато-годин					
заготівельна	Мзіп				
механообробна	Моіп				
складальна	Мсіп				
6.2. Трудомісткість річного випуску продукції по кожному найменуванню, по стадіях, тис. верстато-годин					
Заготівельна	$Тзіі = Ві \times Тзі$	Тзіі			
Механообробна	$Тоіі = Ві \times Тоі$	Тоіі			
Складальна	$Тсіі = Ві \times Тсі$	Тсіі			
6.3. Планове завантаження стадій виробництва, нормо-годин					
Заготівельна	$Пзі = Тзіі + Тзі₂ + Тзі₃ \dots$	Пзі			
механообробна	$Поі = Тоіі + Тоі₂ + Тоі₃ \dots$	Поі			
складальна	$Псі = Тсіі + Тсі₂ + Тсі₃ \dots$	Псі			
6.4. Перевірка умови завантаження проектної потужності для кожної стадії					
Заготівельна	$Мзіп \geq Пзі$				
Механообробна	$Моіп \geq Поі$				
Складальна	$Мсіп \geq Псі$				
6.5. Кількість додаткових виробів, які вводяться у	Вд				

виробничу програму					
6.6. Трудомісткість додаткових виробів по фазах виробництва, нормо-годин					
заготівельна	Тзді				
механообробна	Тоді				
складальна	Тсді				
6.7. Додаткова трудомісткість річного випуску продукції по кожному найменуванню по стадіях, нормо-годин					
Заготівельна	$Трді1 = Вді \times Тзді$	Трді1			
Механообробна	$Трді01 = Вді \times Тоді$	Трді01			
Складальна	$Трдіс1 = Вді \times Тсді$	Трдіс1			
6.8. Повторна перевірка умови завантаження проектної потужності для кожної стадії					
Заготівельна	$Мзи \geq (Пзи + Трді1 + Трді2 + \dots)$				
Механообробна	$Мои \geq (Пзо + Трді01 + Трді02 + \dots)$				
Складальна	$Мси \geq (Пси + Трдіс1 + Трдіс2 + \dots)$				
6.9. Планова трудомісткість річного випуску виробів i-го найменування, тис. нормо-годин		Трі			

7. Обґрунтування рішень, що приймаються:

8. Розрахунок техніко-економічних показників.

Таблиця 3.

Найменування показників	Умовне позначення	Одиниці вимірювання	Показник
Річний випуск продукції по найменуваннях	Ві	штук	
Загальна планова трудомісткість річного випуску $T = Tr1 + Tr2 + Tr3 + \dots$	T	Нормо-годин	
Дійсний (ефективний) річний фонд часу одного робітника	Фдр	годин	
Загальна зарплата на один виріб	Зі	грн.	
Ціна одного виробу	Ці	грн.	
Прибуток підприємства від реалізації продукції за умовою, що вартість готової продукції на складі підприємства на початок та кінець року рівні $Пр = T_{гов} - C_{гов}$	Пр	грн.	

Оборотні кошти підприємства. Умовно для наших розрахунків приймається 25-35% від середньорічної вартості основних фондів (Фос)	Фоб	грн.	
Повна собівартість одного виробу	С1	грн.	
Загальна вартість основних фондів (устаткування)	Фос	грн.	
8.1. Обсяг товарної продукції по підприємству	Ттов	грн.	
$T_{тов} = B1 \times Ц1 + B2 \times Ц2 + B3 \times Ц3 + \dots$			
8.2. Собівартість обсягу товарної продукції по підприємству	Стов	грн.	
$C_{тов} = B1 \times C1 + B2 \times C2 + B3 \times C3 + \dots$			
8.3. Прибуток (збитки) підприємства від поза виробничої діяльності. Умовно для наших розрахунків приймається 10-20% від прибутку від реалізації (Пр)	Ппз	грн.	
8.4. Витрати на 1 грн. товарної продукції	Втп	грн.	
$Vt = C_{тов} / T_{тов}$			
8.5. Спискова чисельність робітників підприємства	Ксп	чол.	
$K_{сп} = T / Фдр$			
8.6. Річний фонд зарплатної плати основних робочих підприємства	Фрз	грн.	
$F_{рз} = 3п1 \times B1 + 3п2 \times B2 + 3п3 \times B3 + \dots$			
8.7. Середньомісячна зарплатна плата робочого	Зміс	грн.	
$Z_{міс} = F_{рз} / (K_{сп} \times 12)$			
8.8. Зарплата на 1 грн. товарної продукції	Зтп	грн.	
$Z_{тп} = F_{рз} / T_{тов}$			
8.9. Продуктивність праці одного робочого	П	грн./ чол.	
$P = T_{тов} / K_{сп}$			
8.10. Фондовіддача	Фонд.	грн.	
$F_{онд} = T_{тов} / F_{ос}$			
8.11. Балансовий прибуток підприємства	Пб	грн.	
$Pб = Пр \pm Ппз$			
8.12. Рентабельність виробництва	Р вир.	%	
$R_{вир} = (Пб / (F_{ос} + F_{об})) \times 100$			

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1. НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ	4
2. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ	14
2.1 Тематика та плани семінарських і практичних занять..	14
2.2. Теми, що виносяться на самостійне вивчення	26
2.3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ	28
з дисципліни «ЕКОНОМІКА І ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА»	28
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	30
ДОДАТКИ	32

ЕКОНОМІКА І ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА

Методичні вказівки до вивчення курсу для студентів напрямку підготовки
6.050201 «Системна інженерія»

Укладачі: І.В. Журило,
М.М. Полтавець

Підп. до друку _____. Зам. №_____ Формат 60х84 1/16.
Папір офсетний Друк офсетний. Ум. др. арк. 2,5 Тираж 50 прим.
Кіровоградський національний технічний університет 25006, м.
Кіровоград, пр. Університетський, 8